täiesti venestuse sõiduvette kaldunud J. Kõrvi (vt.), saatis Š. tema võistleja »Virulase« toimetaja J. Järve (vt.) a. 1888 2-ks a.-ks kodumaalt välja ja nõudis salajast järelevalvet A. Grenzsteini (vt.) järgi, keda ta millegi pärast pidas Eesti rahvusliku partei juhiks. Š. püüded valjusti ohjeldada ka Lõuna-Eestis avalikku sõna ja rahvuslikku liikumist ei andnud Liivi kuberneri Sinovjevi vastuseisu tõttu kõiki oodatud tagajärgi.

Изъ архива князя С. В. Шаховского, I—III (1909—10); Вѣнокъ на могилу эстляндск. губернатора кн Шаховского, подъ ред. Г. Янчевецкаго (1896); С. И. Уманецъ, Воспоминанія о кн. С. В. Шаховскомъ и Балтійскіе очерки (1899); Б. Глинскій, Русскій дѣятель въ Эстляндіи (Историч. Вѣстникъ LXIII, 1896, lk. 960—85); Seadus ja kohus 1909, nr. 11—12, lk. 151 jj. — Vt. ka Fr. Tuglas, Ado Grenzsteini lahkumine (1926). *P. T.*

SALEMANN, Georg, vaimulik kirjanik, sünd. 1597 Pommeris, õppis Rostoki ülikoolis, ordineeriti sügisel 1626 Jüri klk. õpetajaks, sai a. 1632 Tallinna eesti koguduse abiõpetajaks ja 1640 õpetajaks; surn. 26. VII 1657 Tallinnas katku kätte. A. Winckler'i (vt.) poolt a. 1656 trükki toimetatud teoses »Hand-Hauss- Und Kirchen-Buch Für die Pfarrherrn und Hauss-Väter Ehstnischen Fürstenthumbs...« III tõlkis S. 45 kirikulaulu eesti keelde, parandas ja viimistles üldse seda teost ning lisas sellele juurde IV osa »Etzliche Gebete...« (trükitud juba 1655). Temal olevat omal ajal alal olnud Lutheri ja teiste saksa autorite vaimulikkude laule, pealkirjaga »Geistliche Freude«. Veel ilmasõja aegu oli temalt säilinud (Tall. poegl. gümn. rmtkogus) kaks trükitud eestikeelset pulmalaulu »Laddina ninck Saxa-keelet« ja »HEh sel, ke kartab Jummala« (brošüüris „*Nuptiarum solemnitate viri . . . Dn. M. Erici zur Beecken .* .« Tall., 1642), mis aga kaotsi on läinud, nagu ka Rosenplänter'i rmtkogus veel alal olnud »Hochzeit freude auff des Ehrwürdigen . . . Herrn Petri Kochs . . . Hochzeitlichen Ehrentag 1651«, mis samuti sisaldas üht eestikeelset laulu.

Recke-Napiersky IV, Beise II; T. Sander, Eesti kirjand. ajalugu II[1] (1901), lk. 34—37; Hermann, E. kirj. ajal., 81 j.; Kampmann, Peaj. I[1], 172, 175 j.; Ridala, E. kirj. ajal. I, 117 j.; A. Saareste ja A. R. Cederberg, Valik eesti kirjakeele vanem. mälestisi I (1927), lk. 62—64, 156—58; Verh. GEG XVI. *A. S-te.*

SALEMANN, Joachim, eelmise poeg, vaimulik kirjanik, sünd. 9. II 1629 Tallinnas, astus a. 1646 Tartu ülikooli, viibis siis Saksamaal, kus ta ka aa. 1651—58 ülikoolis õppis, omandas mag. astme 1655, tuli suvel 1658 tagasi Tallinna, saades kohe Oleviste kiriku abiõpetajaks, hiljemini (1663) õpetajaks ja a. 1673 superintendendiks, määrati a. 1693 Eestimaa piiskopiks; surn. 3. III 1701 Tallinnas. S.-i juhatusel tõlgiti rootsi keelest eesti keelde »Kässi-Ramat, Kumma sisse on kokkopantut, Kuida Jummala tenistust Christlikko Kombede nink Kirko-Wiside ka meie Ma Koggoduste sees peap peetama nink techtama« (Tallinna, 1699, VI+216 lk.; Õpet. E. S.-i rmtkogus). Samuti laskis ta A. Winckler'i poolt a. 1656 ilmunud »Hand-Hauss Und Kirchen-Buch Für die Pfarrherrn u. Hauss-Väter Ehstn. Fürstenth.« revideerida, uute eestikeelsete lauludega täiendada ning Tallinnas a. 1700 uuesti avaldada pealkirjaga »Ma Kele Koddo- nink Kirko-Ramat, Keike Kirko- nink Perre Wannemade eest Eesti Ma sees...«

Recke-Napiersky IV, Beise II; Paucker, Geistl., 14, 61, 339, 349 j.; SB GEG 1926, lk. 150 (Fr. Westling); Mitt VIII, lk. 533. *A. S-te.*

SALZA, Herman, v., Saksa ordu kõrgmeister aa. 1209—39, surn. 19. (20.?) III 1239 Salernos Itaalias. S. nimi on lahutamatus ühenduses ristisõdade ajalooga nende sõdade mõningail tähtsamail momentidel (Damiette i vallutamine a. 1219, Palestiina leping a. 1227) keiser Friedrich II ajalooga, kelle targaks nõuandjaks ta oli, ning keisri ja paavstkonna vahelise võitlusega, milles S. esines diplomaatlikult osava vahemehena. Baltimaade ajalukku kuulub S seega, et ta Saksa ordu Palestiinast ja Ungarist juhtis Preisisse ja teostas mainitud ordu ühendamise mõõgavendade orduga Liivimaal. Saksa ordu siirdumine Preisisse sündis Poola hertsogi Masoovia Konradi palve tagajärjel aa. 1225—26 saata abi paganausuliste preislaste vastu; selle palve mõjul pani S. osa oma ordust teotsema selle suure uue ettevõtte huvides. Nii sai ta hilisema autonoomse Preisi orduriigi loojaks. Sellele riigile laskis ta a. 1226 keiserliku privileegiga tagada kõik riigivürstkonna õigused (ilma et ta ise oleks saanud riigivürstiks), nii siis täieliku ülevõimu tulevikus vallutatavate paganamaade kohta, ja asetas riigi ühtlasi a. 1234 paavsti kaitsevõimu alla, rajades seega tulevasele orduriigile omapärase kaksikseisandi keisri ja paavsti vahel ja samal ajal ette valmistades Saksa ordu järkjärgulist taandumist Palestiina-ettevõttest. Ka on S. oma tulevikuriigile kaasa andnud tendentsi ratsionaalselt valitsetavaks ametnikkuderiigiks kujunemiseks. Varssi peale seda, kui Saksa ordu oli suutnud endale Preisis pinda luua, hävis piisk. Alberti (vt.) poolt Liivimaal asutatud mõõga-